

УДК 331.25

ФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ ПЕНСІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

Бондарук Т. Г., Бондарук І. С.

Анотація. Стаття присвячена поглибленню теоретико-методичних засад формування системи пенсійного забезпечення з визначенням напрямів посилення її ролі у стимулюванні соціально-економічного розвитку країни. Розкрито зміст системи пенсійного забезпечення, обґрунтовано, що система пенсійного захисту є складовою системи соціального захисту населення. З'ясовано, що пенсійне забезпечення є підвидом соціального забезпечення, а пенсійне страхування – відповідно, підвидом соціального страхування, і разом вони входять до системи соціального захисту населення.

Ключові слова: пенсійне забезпечення, пенсійна система, пенсійне страхування, система соціального страхування, система пенсійного захисту, соціальний захист.

Постановка проблеми. Проблеми організації соціально-економічного розвитку країни тісно пов'язані із формуванням системи пенсійного забезпечення. Як показує багаторічна практика саме через систему пенсійного забезпечення, що включає багаторівневі і різноспрямовані структурні елементи, здійснюється реалізація прав громадян на винагороду за свою працю через старість, компенсацію соціальних витрат з нагоди втрати годувальника, по інвалідності. Недостатньо ефективно функціонування вітчизняної системи пенсійного забезпечення багато в чому пов'язане з тим, що досі не вдалося подолати дію ряду негативних соціальних факторів, які впливають на економічну безпеку – зростання витрат на пенсійне забезпечення населення, дефіцит Пенсійного фонду України, посилення демографічного навантаження. Тому виникає потреба в науково обґрунтованому дослідженні особливостей формування системи пенсійного забезпечення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій з проблеми. Питання, що стосуються регулювання розвитку пенсійного забезпечення досить широко висвітлюються в науковій літературі. Серед вітчизняних учених, праці яких відіграють важливу роль у дослідженні цієї проблематики відомі такі як І. Л. Сазонець [1], С. В. Сіденко [2] та ін. Водночас гостра

необхідність активізації наукових досліджень у сфері пенсійного забезпечення в Україні зумовлена насамперед наявністю ряду істотних суперечностей пов'язаних з недостатньою ефективністю функціонування пенсійної системи.

Формулювання цілей дослідження. Метою дослідження є поглиблення теоретико-методичних засад формування системи пенсійного забезпечення з визначенням напрямів посилення її ролі у стимулюванні соціально-економічного розвитку країни.

Виклад основних результатів та їх обґрунтування. Аналіз наявної наукової літератури, показує, що у вивченні проблем пенсійного забезпечення на сучасному етапі в основному переважають дослідження економічного і правового характеру. При цьому всередині економічного блоку досліджень можна виділити фінансову і управлінську (організаційну) групи робіт з пенсійної проблематики.

Серед дослідників фінансово-економічних проблем пенсійного забезпечення часто ототожнюються поняття пенсійна система та система пенсійного забезпечення, розглядаються питання пенсійного страхування, фінансові відносини пенсійної системи, актуарні проблеми системи соціального страхування і т. ін.

У економічній теорії існує декілька різних понять пенсійної системи, яку, як правило, ототожнюють з системою пенсійного забезпечення, зокрема пенсійну систему розглядають як сукупність правових, організаційно-управлінських і фінансово-економічних відносин, з одного боку між найнятими робітниками і індивідуальними підприємцями (а також іншими категоріями громадян, діяльність яких направлена на отримання доходу, матеріальних вигод), з працедавцями і державою, з іншого боку з організаціями, які створені для реалізації довгострокових зобов'язань по пенсійному забезпеченню.

З іншої точки зору, система пенсійного забезпечення є сукупністю створюваних державою правових, економічних, організаційних інститутів і норм, що передбачають надання громадянам матеріального забезпечення у вигляді пенсій. Так, наприклад, оригінальне визначення системи пенсійного забезпечення надає соціолог І. І. Соколов, який вважає, що поняття «пенсійне життєзабезпечення» – це діяльність спеціалізованих державних і недержавних пенсійних інститутів по реалізації функцій, що полягають в накопиченні, розподілі, примноженні виплат громадянам – пенсіонерам» [3, с. 8]. У цій же роботі підкреслюється, що «пенсійне забезпечення є домінуючою формою соціальної підтримки непрацездатних громадян, а забезпечення нормального рівня життя цих членів суспільства представляється найважливішою суспільною функцією держави» [3, с. 35].

Є і інші визначення, але саме вище наведені відображають два діаметрально протилежних погляди. У першому випадку система пенсійного забезпечення розглядається як сукупність відносин, а в другому – як сукупність інститутів і норм.

Одна з найперших концепцій пенсійного забезпечення була сформульованою О. Бісмарком, який систему пенсійного забезпечення розглядав як систему матеріального захисту робітників та членів їх сімей по старості та у випадку інвалідності,

за якої розмір допомоги, що надається повинен узгоджуватися з тривалістю виплати внесків до пенсійного фонду [4].

Згідно концепції У. Беверіджа, система пенсійного забезпечення – це система матеріального захисту громадян, у якій всім особам при досягненні певного віку забезпечується мінімальна матеріальна допомога (мінімальна пенсія), що фінансується з податкових надходжень держави [5]. На думку німецького економіста Г. Бадера, пенсійне забезпечення – це засноване на добровільних або обов'язкових принципах форма колективного формування особами або групами, фінансових ресурсів для покриття майбутніх потреб, які виникають в результаті випадкових подій [6].

Наприклад, відомий економіст А. К. Соловйов вважає, що сучасна система пенсійного забезпечення є «сукупністю правових, організаційно-управлінських і фінансово-економічних відносин, з одного боку, між найнятими робітниками і підприємцями (а також іншими категоріями громадян, діяльність яких направлена на отримання доходу, матеріальної вигоди), з іншого боку, між працедавцями і державою, довгострокових державних зобов'язань, що встановлюються при виконанні зобов'язань по пенсійному забезпеченню (страхуванню)» [7, с. 10-11].

Автор вважає, що економічною основою сучасної пенсійної системи є обов'язкове пенсійне страхування, що включає страхування через старість, інвалідність, втрату годувальника. Він підкреслює, що: «на економічну стабільність і соціальну ефективність пенсійної системи впливають як довгострокові демографічні процеси і середньострокові макроекономічні тенденції, так і короткострокові суб'єктивні політичні рішення. Все це, у свою чергу, об'єктивно вимагає безперервної (перманентної) зміни базових принципів і конкретних умов, порядку правових, економічних і організаційних взаємин між страхувальниками – державним страховиком – застрахованими громадянами» [7, с. 10-11].

Одночасно, на думку А. К. Соловйова, пенсійні системи на практиці більшості як економічно розвинених, так і держав, що розвиваються, включають декілька основних елементів: 1) державні пенсійні програми; 2) обов'язкові накопичувальні пенсійні програми; 3) професійні пенсійні програми; 4) додаткові накопичувальні програми.

Дещо відрізняється від вищенаведених точка зору дослідника пенсійної системи В. Д. Роїка, який вважає, що «пенсійна модель... ґрунтується на принципах і механізмах, що поєднують боротьбу з бідністю (базові пенсії), об'єднання особистих і колективних зусиль по заробленню пенсійних прав з метою часткового заміщення заробітків (страхова і накопичувальна пенсії)» [8, с. 26]. Цей автор також виділяє окремі моменти пенсійних інститутів 1) інститути пенсійної системи повинні відповідати суспільному устрою, іншим інститутам соціальної і економічної сфери (заробітної плати, податків і так далі), демографічному стану і політиці зайнятості; 2) пенсійні інститути є формою вираження соціальної і економічної політики держави, а також повинні відповідати історичним і культурним традиціям країни; 3) інститути пенсійної системи є інститутами, регулюючими правові відносини в тривалих тимчасових періодах (60-80 років), що пов'язане з періодом заробляння і реалізації пенсійних прав, а тому їх правове поле повинне бути стійким і часто не змінюватися [8].

Аналіз фінансово-економічної групи дослідників проблем пенсійного забезпечення дозволяє зробити висновок про те, що у цих авторів (наприклад, А. К. Соловйова) поняття «пенсійне забезпечення» тотожне поняттю «пенсійне страхування» і, відповідно цьому, проблеми пенсійного забезпечення розглядаються з позицій соціального страхування. На нашу думку, це не зовсім вірно, оскільки пенсійне забезпечення – ширше поняття, що включає різні види забезпечення.

Узагальнюючи дослідження даних авторів можна виділити наступні чинники, які впливають на систему пенсійного забезпечення: 1) демографічні (старіння, смертність); 2) економічні (економічна і соціальна політика держави); 3) правові і політичні (законодавство, рішення владних структур).

На думку управлінської (організаційної) групи економічних досліджень пенсійного забезпечення, пенсійна система є складним організмом, що об'єднує економічні і правові інститути, призначені для задоволення інтересів різних верств суспільства. До основних інститутів пенсійної системи вони відносять: соціальне страхування; соціальні пенсії, що надаються державою і муніципалітетами; приватну страхову ініціативу і корпоративні пенсії, що фінансуються підприємствами [9, с. 52-54]. При цьому позитивним моментом, на нашу думку, виступає те, що вони вважають неправомірним зіставлення цих інститутів, оскільки в розвинених ринкових економіках кожен з цих чотирьох інститутів системи пенсійного забезпечення виконує свою функцію і забезпечує певний рівень соціального захисту. Також вище перелічені автори підкреслюють, що принципові відмінності національних пенсійних систем визначається роллю окремих інститутів пенсійного забезпечення і їх поєднанням, при цьому домінуючу роль віддають інституту соціального страхування з його вигідними, на їх думку, характеристиками:

- обов'язковість (згідно із законом) для страхувальників вносити страхові внески, що визначає масовий характер соціального страхування;

- публічний вид правовідносин суб'єктів соціального страхування, за допомогою якого досягається обов'язковість за законом участі в нім суб'єктів і бездоговірний характер їх відносин;

- обов'язкове (згідно із законом) право застрахованих на отримання страхових ви-

плат при настанні страхових випадків, реалізацію і повноту яких можна добиватися в судовому порядку;

- достатньо «дешево» для населення пенсійне страхування (в порівнянні з особистим), що досягається масовим характером обов'язкової участі в нім практично всіх працюючих.

Як бачимо, автори не розділяють пенсійну систему та систему пенсійного забезпечення. Цей авторський колектив також виділяє функції, які виконують соціальні інститути: створення умов для задоволення потреб членів суспільства; забезпечення соціальної інтеграції, стійкості суспільного життя. На їх думку, ці функції повною мірою виконує система пенсійного забезпечення [10, с. 52-54]. Конституційний і публічно-правовий характер більшості її інститутів пояснює їх специфіку – з одного боку, достатню відособленість, з іншого – тісний зв'язок з іншими інститутами соціальної і економічної сфери, такими як заробітна плата, податки.

Разом з функціями вони виділяють інститути системи пенсійного забезпечення, які проявляють себе в таких сферах: 1) правовій, тобто вони мають власну нормативну базу, при цьому пенсійна система включає механізми соціально орієнтованого і страхового пенсійного забезпечення, а також механізми і органи контролю пенсійної системи; 2) економічній – обумовлюється їх зв'язком з доходами населення, тобто високий рівень доходів сприяє розвитку соціального, і особливо особистого, обов'язкового пенсійного страхування, «помірний» рівень призводить до розвитку професійного (корпоративного) пенсійного страхування, а низький – обумовлює необхідність державного пенсійного забезпечення; 3) соціальній – полягає в тому, що інститути пенсійної системи виконують функцію захисту від бідності, заповнення втрачених доходів, допомозі престарілим і інвалідам, тобто є засобом перерозподілу суспільного продукту [10, с. 52-54].

В. Роїк також надає визначення системи пенсійного забезпечення, як інституту індивідуального захисту у вигляді особистого страхування на основі принципу особистої відповідальності; інституту соціальної допомоги у вигляді державного забезпечення на основі принципу колективно-державної солідарності; інституту обов'язкового та добровільного страхування у вигляді колективно-індивідуального страхування, що поєднує самовідповідальність та солідарну відповідальність [8].

Як бачимо, ця група дослідників не виділяє окремо пенсійне забезпечення, таким чином також ототожнюючи систему пенсійного забезпечення та пенсійну систему. Необхідно відзначити, що згадані дослідники не тільки розглядають загальнотеоретичні питання, але і детально вивчають систему управління пенсійним забезпеченням. На їх думку, управління пенсійним забезпеченням включає управління декількома видами потоків: 1) інформаційними потоками між пенсійною системою і працівниками, працедавцями і пенсіонерами; 2) потоками фінансових ресурсів між працівниками і працедавцями, пенсійною системою, інвестиціями і пенсіонерами. Одночасно автори виділяють чотири рівні управління системою пенсійного забезпечення [9, с. 52-54].

Вважаємо, управлінська група дослідників пенсійного забезпечення ширше трактує поняття «система пенсійного забезпечення», чітко відокремлюючи державне пенсійне забезпечення від особистого і професійного пенсійного страхування. Слід підкреслити, що автори особливо виділяють соціальну роль пенсійних інститутів, відокремивши її від правової і економічної сфер, що є, на нашу думку, позитивним моментом в дослідженні проблем пенсійного забезпечення. Також хотілося б відзначити, що запропонованих потоків управління пенсійним забезпеченням недостатньо. Необхідно враховувати соціальну взаємодію як між

працівниками і пенсіонерами, працівниками і працедавцями, так і усередині трудового колективу.

Юридичний блок досліджень пенсійного забезпечення можна розділити, на наш погляд, на два напрями: 1) це офіційна законодавча база і 2) дослідження з права пенсійного забезпечення.

Вітчизняний дослідник М. В. Бахмач дає визначення системи пенсійного забезпечення як системи матеріальної допомоги учасникам у таких випадках соціального ризику як старість, інвалідність, втрата годувальника і, вважає, що вона може бути заснована на одноосібному функціонуванні системи обов'язкового та добровільного страхування або на поєднанні інституту соціальної допомоги чи з системою обов'язкового державного страхування (за умов розподільчих пенсійних схем), чи з системою обов'язково-добробільного державно-приватного страхування (за умов розподільче-накопичувальних пенсійних схем) [11].

Дослідники системи пенсійного забезпечення М. Л. Захаров і Е. Г. Тучкова підрозділяють її на дві підсистеми: страхову і бюджетну. Перша з них фінансується за рахунок відособленого страхового пенсійного фонду, в межах її дії знаходяться головним чином найняті робітники і деякі інші категорії зайнятого населення, охоплені обов'язковим пенсійним страхуванням, і їх сім'ї. Друга фінансується за рахунок бюджету країни, нею охоплюються в основному окремі категорії державних службовців (кадрові військові і деякі інші), їх сім'ї, а також ті громадяни, які з будь-яких причин не заробили пенсію своєю працею, службою. Бюджетна пенсійна система складається, на їх думку, з двох нерівнозначних частин: одна частина – «підноситься» над всіма, вона для тих, хто служить владі, інша частина підсистеми, навпаки, для тих, хто взагалі не трудився. Іноді дві ці підсистеми переплітаються – до страхової пенсії провадиться бюджетна доплата [12, с. 12].

При цьому ці фахівці з проблем пенсійного права вважають за необхідне становлення системи обов'язкового пенсійного страхування, оскільки вона практично втілена у всіх розвинених країнах і цілком прийнятна в період становлення і розвитку багатокладних економічних відносин на основі різних форм власності. Вони виділяють наступні критерії цієї системи: 1) економічний критерій, що визначає суть обов'язкового пенсійного страхування, засновується у виробничих відносинах, реальній вартості робочої сили; 2) соціальний критерій полягає в солідарності всіх застрахованих і працедавців, і, головне, в солідарності поколінь, працездатних і непрацездатних людей; 3) система обов'язкових страхових платежів, що сплачуються як працедавцями, так і працівниками; 4) фонд обов'язкового пенсійного страхування, де акумулюються страхові внески; 5) всі умови і норми сплати страхових пенсійних внесків, а також норми пенсійного забезпечення, визначені законом; 6) рівень страхового пенсійного забезпечення [13, с. 12].

Вони підкреслюють, що система пенсійного забезпечення як правове поняття – комплексна категорія. Сукупність її норм регулює в основному три, різні по характеру, групи суспільних відносин. Перша група – це відносини з формування відповідних пенсійних фондів, за рахунок яких виплачуються пенсії і здійснюються інші пенсійні виплати. Ця група відносин формує головним чином предмет фінансового права в широкому його розумінні. Друга група – відносини з матеріального забезпечення членів суспільства пенсіями і іншими пенсійними виплатами. Це, по суті, пенсійне право, тобто сукупність правових норм, регулюючих пенсійні і тісно пов'язані з ними відносини. Третя група – відносини по управлінню і організації пенсійного забезпечення [12, с. 12].

Пенсійне право є однією з найважливіших складових комплексної галузі права соціального забезпечення. Закон України

«Про пенсійне забезпечення» відповідно до Конституції України гарантує всім непрацездатним громадянам України право на матеріальне забезпечення за рахунок суспільних фондів споживання шляхом надання трудових і соціальних пенсій [14]. Цим законом також гарантується соціальна захищеність пенсіонерів шляхом встановлення пенсій на рівні, орієнтованому на прожитковий мінімум, а також регулярного перегляду їх розмірів у зв'язку із збільшенням розміру мінімального споживчого бюджету і підвищенням ефективності економіки [14]. В законі дається характеристика видів державних пенсій. Проте поняття пенсійного забезпечення в ньому не розкривається.

У Законі України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» визначаються принципи, засади і механізми функціонування системи загальнообов'язкового державного пенсійного страхування, призначення, перерахунку і виплати пенсій, надання соціальних послуг з коштів Пенсійного фонду, що формуються за рахунок страхових внесків роботодавців, бюджетних та інших джерел, передбачених законом, а також регулюється порядок формування Накопичувального пенсійного фонду та фінансування за рахунок його коштів видатків на оплату договорів страхування довічних пенсій або одноразових виплат застрахованим особам, членам їхніх сімей та іншим особам, передбаченим цим законом [15]. Визначається структура системи пенсійного забезпечення в Україні, проте а ні термін «пенсійне забезпечення», а ні «пенсійне страхування», а ні «система пенсійного забезпечення» чи «пенсійна система» в ньому також не розкриваються.

Таким чином, система пенсійного захисту – сукупність соціально-економічних елементів для регулювання фінансових відносин між суб'єктами пенсійної системи, спрямованих на захист доходів громадян від впливу ризиків у сфері пенсійного забезпечення.

Розглянемо основні елементи системи пенсійного захисту – пенсійне страхування і пенсійне забезпечення, які можуть мати різну питому вагу в структурі системи або повністю переважати в ній. Разом з тим, в економічній літературі немає єдиного визначення понять «пенсійне забезпечення» і «пенсійне страхування». Дуже часто ці поняття використовують як взаємозамінні. В той же час, пенсійне забезпечення є підвидом соціального забезпечення, а пенсійне страхування у свою чергу підвидом соціального страхування, і разом вони входять в систему соціального захисту населення. Отже, і тому і іншому властиві власні риси і особливості, що по різному впливають на економічну безпеку держави і які необхідно розмежувати.

Розглянемо особливості досліджених вище визначень соціального забезпечення та пенсійного забезпечення. Пенсійне забезпечення – це форма розподілу матеріальних благ не в обмін на витрачену працю, а з метою задоволення життєво необхідних особистих потреб (фізичних, соціальних, інтелектуальних) пристарілих, інвалідів, непрацездатних, громадян, що втратили годувальника та інших членів суспільства з метою охорони здоров'я і звичайного відтворення робочої сили за рахунок спеціальних фондів, що створюються в суспільстві, у випадках і на умовах, встановлених з урахуванням соціальних і правових норм. Як правило, фінансування пенсійного забезпечення здійснюється за рахунок коштів централізованих бюджетних і позабюджетних фондів, в межах реалізації державою фіскальної функції. При цьому призначення грошових виплат (пенсій) проводиться на безеквівалентній, але нормованій основі, або безкоштовно (аліментарній) поза зв'язком з трудовою діяльністю і сплатою внесків. В межах пенсійного забезпечення проводяться виплати трудових і соціальних пенсій. Перші виплачуються при досягненні працюючими встановленого віку і за наявності необхідного стажу,

по інвалідності, з нагоди втрати годувальника, за вислугу років; другі – виплачуються, якщо немає права на трудову пенсію (зазвичай, відсутність необхідного стажу).

Пенсійне забезпечення є невід’ємною частиною політики держави в соціальній сфері і одній з передумов забезпечення соціальної справедливості в суспільстві, створення і підтримки політичної стабільності.

Пенсійне забезпечення завжди здійснюється на некомерційній основі, на відміну від пенсійного страхування, яке може здійснюватися і комерційними організаціями. У зв’язку з вищевикладеним, пенсійне страхування необхідно розглядати як метод створення більш високого рівня матеріального захисту пристарілих громадян, відмінний від пенсійного забезпечення.

Під пенсійним страхуванням звичайно розуміють вид страхування життя,

при якому страхувальник одноразово або в розстрочку сплачує страховий внесок, а страховик бере на себе зобов’язання виплачувати застрахованій особі пенсію у вигляді одноразової, або періодичних виплат протягом обумовленого терміну або довічно.

Таким чином, пенсійне страхування можна розглядати в двох аспектах: як вид соціального захисту населення, і як один з видів страхування життя. В рамках даного дослідження пенсійне страхування представляє інтерес саме як вид соціального захисту населення.

Розглянуті особливості пенсійного страхування і пенсійного забезпечення дозволяють систематизувати їх основну схожість і відмінності за різними ознаками (табл. 1).

Таблиця 1

Порівняльна характеристика пенсійного страхування і пенсійного забезпечення

Ознаки порівняння	Пенсійне забезпечення	Пенсійне страхування
Схожість		
Система організації	Самостійні елементи єдиної системи соціального захисту населення	
Цілі організації	Здійснення виплат особам, що набувають на них права у разі втрати працездатності унаслідок старості, інвалідності, при втраті годувальника і в інших випадках, встановлених законодавством	
Спосіб фінансування	Фінансуються шляхом створення спеціальних цільових фондів	
Відмінності		
Основа виникнення відносин	Підтримка соціальної і політичної стабільності в суспільстві	Різні прояви соціальних ризиків – старість, інвалідність і ін.
Форми здійснення	Тільки у обов’язковій формі	Як у обов’язковій, так і в добровільній формі
Суб’єкти що здійснюють організацію	Тільки некомерційні організації	Некомерційні і комерційні організації
Еквівалент призначення виплат	На безеквівалентній основі	З урахуванням конкретного (часто трудового) внеску одержувача

Джерело: розроблено авторами.

Отже, розглядаючи систему пенсійного забезпечення у вузькому значення, вважаємо, що це забезпечення періодичними грошовими виплатами непрацездатних осіб або членів їх родин, за рахунок державних коштів без адекватних попередніх внесків від них. Проте це визначення не

відображає в повній мірі сутність та призначення системи пенсійного забезпечення.

Виходячи з того, що система пенсійного забезпечення є одним з найважливіших елементів системи соціального забезпечення населення, а згідно з Конвенцією Міжнародної організації праці про мінімальні норми соціального забезпечення,

яка відносить до соціального забезпечення системи соціального страхування, як встановлені державою, так і контрольовані державними органами, вважаємо, що і до системи пенсійного забезпечення відносяться як державне пенсійне забезпечення, так і пенсійне страхування.

Таким чином, проведений аналіз основних елементів системи пенсійного забезпечення дозволяє дати їй наступне визначення: системою пенсійного забезпечення є взаємне функціонування соціально-економічних елементів з метою захисту населення від втрати трудових доходів (заробітної плати, доходів від індивідуальної діяльності і т. ін.) у зв'язку з настанням старості (непрацездатності), інвалідності або втратою годувальника, а також з метою задоволення життєво необхідних особистих потреб різних членів суспільства (пристарілих, інвалідів і ін.) за рахунок джерел сформованих на державному і недержавному рівнях. В цілому, система пенсійного забезпечення, будучи підсистемою системи соціального захисту населення, має ті ж характеристики, тобто є складною, динамічною, імовірнісною, відкритою соціально економічною системою, що має визначальний вплив на забезпечення економічної безпеки держави.

Функціонування системи пенсійного забезпечення повинне бути направлене на досягнення головної мети – реалізацію конституційних прав всіх громадян на отримання матеріального забезпечення у разі втрати працездатності унаслідок старості, інвалідності, при втраті годувальника і в інших випадках, встановлених законодавством.

Отже, система пенсійного забезпечення, виступає підсистемою соціальних

гарантій, причому не тільки на декларативному рівні, а на рівні діяльності спеціалізованих організацій по накопиченню, примноженню і перерозподілу виплат громадянам-пенсіонерам. Причому разом з державними структурами в пенсійному захисті беруть активну участь і недержавні структури. Таким чином, система пенсійного забезпечення є діяльністю різних соціальних інститутів, що взаємодіють між собою і суспільством в цілому з метою забезпечення відповідних умов життєдіяльності за допомогою пенсій громадянам, що втратили можливість отримання заробітку унаслідок: досягнення певного віку, настання інвалідності, певної професійної діяльності, втрати годувальника і ін.

Висновки та перспективи подальших досліджень. З'ясовано, що пенсійне забезпечення – це вид пенсійного захисту і соціального забезпечення, особливість якого полягає у регулярному наданні з боку суспільства й держави коштів з метою забезпечення гідної життєдіяльності громадян, які стали інвалідами або тривалий час займалися певною професійною діяльністю, громадян, які досягли пенсійного віку, а також непрацездатних громадян, які втратили годувальника. Обґрунтовано, що система пенсійного захисту є складовою системи соціального захисту населення, яка включає набір взаємозв'язаних елементів, які, у свою чергу зумовлюються рівнем розвитку суспільства і напрямом соціальної політики держави. З'ясовано, що пенсійне забезпечення є підвидом соціального забезпечення, а пенсійне страхування – відповідно, підвидом соціального страхування, і разом вони входять до системи соціального захисту населення.

Список використаної літератури

1. Сазонець, І. Л. Фінансовий механізм пенсійної системи України в умовах трансформації світової економіки : [монографія] / І. Л. Сазонець. – Дніпропетровськ : Вид-во Дніпропетр. нац. ун-ту, 2008. – 396 с.

2. Сіденко, С. В. Глобалізація економіки: соціальні наслідки і проблеми / С. В. Сіденко // Вісник Академії праці і соціальних відносин Федерації профспілок України. – 2004. – № 1(25). – С. 32–38.
3. Соколов, И. И. Негосударственное пенсионное обеспечение в России: социолого-управленческий анализ / И. И. Соколов. – Дисс. канд. соц. н. – М., 2003. – С. 8–35.
4. Бисмарк, О. Мысли и воспоминания : [в трех томах ; том 3] / О. Бисмарк. – М. : Издательство «ОГИЗ». – 1941. – 211 с.
5. Беверідж, У. «Социальное страхование и союзнические услуги» (Social Insurance and Allied Services, 1942), более известный как «Отчет Бевериджа».
6. Сорокина, Е. Г. Зарубежный опыт моделирования пенсионной системы / Е. Г. Сорокина // В мире прав. – 2000. – № 4. – С. 8–10.
7. Соловьев, А. К. Финансовая система обязательного пенсионного страхования в России / А. К. Соловьев. – М. : Финансы и статистика, 2003. – С.10–11.
8. Роик, В. Д. Пенсионная реформа: результаты и перспективы / В. Д. Роик // Страхование дело. – 2003. – № 7. – С. 26.
9. Шафигуллин, А. Р. Организационно-экономические основы пенсионной системы Российской Федерации / А. Р. Шафигуллин, А. С. Груничев, Л. Н. Мишина и др. – Казань : Казанский государственный университет им. В.И. Ульянова – Ленина, 2004. – С. 52–54.
10. Шемаєва, Л. Г. Диверсифікація товарної структури зовнішньої торгівлі України в контексті економічної безпеки держави / Л. Г. Шемаєва // Проблеми науки. – 2011. – № 3. – С. 20–25.
11. Бахмач, Н. В. Исторический процесс становления системы пенсионного обеспечения Украины / Н. В. Бахмач // Бизнес Информ. – 2006. – № 8. – С. 29–33.
12. Захаров, М. Л. Пенсионная реформа в России / М. Л. Захаров, Э. Г. Тучкова. – М. : Р. Ваянт, 2002. – С. 12.
13. Конвенция Международной Организации Труда № 102 о минимальных нормах социального обеспечения (Женева, 4 июня 1952 г.) [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://hro-uz.narod.ru/konvencia.html>.
14. Про пенсійне забезпечення [Електронний ресурс] / Закон України від 05.11.1991 № 1788-XII (зі змінами та доповненнями) // Режим доступу : http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/T178800.html.
15. Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування / Закон України від 09.07.2003 № 1058-IV (зі змінами та доповненнями) // Відомості Верховної Ради України – 2003. – № 49-51. – Ст. 346.

Бібліографічний опис для цитування:

Бондарук, Т. Г. Формування системи пенсійного забезпечення / Т. Г. Бонадрук, І. С. Бондарук // Науковий журнал «Економічні горизонти». – 2017. – № 2(3). – С. 38–46.